

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.</p> <p>Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p> <p>Egyes szám ára 15 kr.</p>	<p>A kiadóhivatal kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.</p>
--	--	---

Az egyházi értekezletekről.

Híves, borongó őszi nap . . . egy bánatos, bús képet választok én te hozzád, az egyházi értekezletek ködbe s homályba veszni készülő alakját s míg a főgondnokválasztás örvendetes eredménye felett vígan zeng a dal, sok szép és füstbe vesző remények romján komor, fázós énekre ajzok.

Fájón érint, hogy míg Erdélyben és Dunamellékén bevált; oly biztató kezdet után, mint a tavalyi nagyváradi értekezlet: mi ismét ottan állunk, hogy az evangelizáció módszereinek megbeszélésére, anyagi és szellemi fogyatkozásaink feltárására, tarthatatlan egyházi viszonyaink reformjának előkészítésére, az egyházi javadalmak állami felsegélyezése érdekében megindult mozgalom támogatására, egyházunk és szabad szellemünk érdekében egy kis lelkes tüntetésre, nincs semmi helyünk és alkalmunk többé.

A nagy nemzeti ünnepek is lezúgtak, a nélkül, hogy az egy Munkácsen kívül, ott mi is szerepeltünk volna.

Mily lélekemelő lett volna pedig, ha mi, kik a nemzet csontjából való csont, véréből való vér s lelkéből való lélek vagyunk, s papjaink, kik a magyar nyelv és magyar szabadság apostolai, ott, az ország színe előtt, mi is megjelentünk volna és a hol egy világvallásnak czifra papjai idegen nyelven mondtanak misét, a magyar szabadság-küzdelmekkel egybeforrott, magyar ref. egyház kultuszában papjaink ősmagyar nyelven is áldoztanak volna . . .

Minő kép lett volna az, ha — mint azt a róm. kath. egyház tevé — a kiállítás alkalmából papjainkkal és tanárainkkal, világi nagyjainkkal együtt egyházi és iskolai intézményeink, szabad alkotmányunk s a rajtunk alapuló nem-

zeti erő képviselőjében az ország színe elé mi is felvonultunk volna . . .

Elmult az idő, midőn csodák, nagy, fényes ünnepélyek rajzolódtak a nemzet egére; rólunk nem zengett csak egy piczinyke dal sem s e rendkívüli időkből még rendes tartozásainkkal, egyházi életünk szokott életjelenségeivel, egyházi értekezletünk megtartásával is hátrányban és némán maradtunk.

Egyházi értekezlet, kár volt téged életre is hívni. Maradtál volna inkább régi lelkészi tanácskozásnak, a melynek keretében a szegény papok és léviták egymás s az egyház baját eddig is megbeszélték s bajtársi örvendetes találkozásban egyesültek.

Most légvárat építettünk belőled. A magyar rónákra, a magyar protestáns egyház pusztáira egy délibábnak képét rajzoltuk, egy egyesületét, mely szabadabb s tágabb körű, mint egyházi fokozatos hatóságaink s gyűléseink. Magában foglalja a lelkészeket és világiakat, egyházunk iránt buzgó férfainkat és asszonyainkat. S hogy megvalósuljon mindaz, a mire az ígehirdetés felhív, az igaz keresztyén élet az evangyélium ideálja: szakosztályokra oszlik s azok keretében nemzet-bűnöket, fogyatkozásokat leküzd, sajtó sebekre gyógyító irt keres, és a többi: fizetési reformok, nyomorgó belhivatalnokok s az adózók terheinek könnyítése . . .

Oda van a szép nyár, oda . . . A természet haldoklik ott kinn a mezőkön és ide bent közéletünk terén haldoklik az egyházi értekezlet.

Elnökei elhunytak, tisztikara hiányos, rohamos és fontos események elvonták az érdeklődést tárgyaitól, talán a hely, a hová összehívták, sem volt barátságos egészen. S a ki a húnnyó dicsőség lantosaként fent akarátar-

tani az érdeklődést iránta,* az értekezlet e jövődjét fedő bús felhők közül most íme már tisztán láthatja, hogy nincs többé Kaledónián nép, kit felgyujtson énekével.

Pedig nem úgy van.

Azokat, a kiket egyházunk lassu enyészte legjobban érint, a szegény papi s tanítói házak lakói, egyszerű híveink s egyházunk jövőjén csüggő nagyjaink, mind a legelénkebb érdeklődéssel kísérik az egyházi értekezlet által felvetett reformtörvényeket.

Itt a hivatalos szervezet hibázott egyedül. Nem adott magáról életjelt s volt elnökeivel elhunyni engedte az ügyet magát is.

S ha a jelen év nagy mozgalmi közzé az értekezletet beilleszteni nem lehetett, ha az időre annak összehívása már meg nem történhet: az értekezlet meglevő hivatalos szervezetét terheli a kötelezettség, hogy a nemsokára összeülő egyházkerületi gyűlés idejét felhasználva, az értekezlet dolgait megbeszélje, jövőre tájékoztatást nyújtson s ha mást nem lehet: a nagyváradi gyűlés emlékkönyvével a tiszántúli egyházkerületi értekezlet sírját behantolja s felette emlékezetnek fénysugarát gyujtsa s minket hagyjon meg annak, a kik vagyunk: enyésző népnek, ki méla kedvvel multján borong . . .

Gyulai Ferencs.

* Ujfalussy Bélára czélezok.

✠ TÁRCZA. ✠

Diószeghy Sámuel emléke.

A helybeli lapok egyhangú örömmel és méltó dicsőkedéssel hozták, egyik legközelebbi számukban, a Magyar Természettudományi Társulat elnökségének, Debreczen szabad királyi városának tanácsához intézett azon megkeresését, a melyben arra kéri fel a tanácsot, hogy a millenniumi évnek is öröme, örökítse meg a hírneves debreczeni predikátor és egy bizonyos irányban korszakot alkotó magyar természettudósnak, *Diószeghy Sámuelnek* emlékezetét az által, hogy a kollégium vagy a botanikus kert közelében eső valamelyik utcát az ő nevével nevezze el.

En azt hiszem, hogy e megtiszteltetés élénk visszhangra fog találni nemcsak a mélyen tisztelt városi tanácsnál, a mely közművelődési kérdésekben hivatásának mindenkor magaslatán áll, hanem annak a Debreczennek közönségénél is, a melyre, történetének tanubizonyossága szerint, méltán ráillenek *Balbi*-nak ama szavai, hogy nem az a szerencsés és boldog, gazdag föld, a melynek kebelén aranybányák vannak; hanem az, a mely nagy és korszakalkotó embereket ad a közműveltségnek és meg is tudja becsülni azokat!

Es épen azért, mert én rövid idő alatt is ily magasra becsülni tanultam Debreczent és intéző köreit,

TANÜGY.

A református népiskola.

IV. A tanterv.

(Folytatása a III. osztály nyelvképző anyagának.)

A számnevek.

En 9 éves vagyok, a III-ik osztályba járok. Egy padban 6 tanuló ül. A 12 padban 12×6 tanuló van; a III-ik osztályban összesen 72 tanuló van. Mi az utcán párosával megyünk. 72 gyermek 35 pár. Délelőtt a VIII-ik, XXIII-ik, XLII-ik és LCV-ik zsoltárt énekeltük; délután pedig a 7., 38., 66., 93. és 108-ik dicséretet. A 9 éves gyermek 1887-ben született. Krisztus születése óta 1896 év telt el. Mi 1000-ig tudunk számolni. Római és arabiai számjegyek vannak.

Irjátok ki ezen gyakorlatból külön a római és külön az arabiai számjegyeket! Irjátok számjegyekkel feleletetesen kérdésekre: Hány ágy van a szobátokban? Hányadik házszám alatt laktok? Hány lába van 78 malacznak? 768 lába hány lónak van? Hányadik évben született édes apátok, anyátok s testvéretek? Hány óra van egy napban; hány hónap, hét, nap egy évben? Hány dm., cm. van egy méterben? Hány dl., cl. van egy literben? Hány dgr., hgr. van egy klgr-ban? Fejezzetek ki kilogrammokban egy mázsát, literekben egy hektolitert, méterekben egy kilométert, krajczárokbán 1, 5, 10 forintot!

A névmások.

En Nagy Lajos mellett ülök. Te szereted tanuló-társadat. Ő Földesen lakik. Mi is Földesen lakunk. Ti Nádor-utcán laktok; Ők pedig Hajnal-utcán. Irjátok le azon gyermekek neveit, a melyek helyett ezt mondtam: En, te, ő, mi, ti, ők. (A többes számú személyek szemléltetésénél a tanító 3—4 növendéket kiállítván

eszembe sem juthat, csak távolról is, gondolatokat adni a szóban forgó felhívás megvalósítására. Abban az édes és biztos reményben vagyok, hogy városunk magas míveltségű és áldozatkész, vezérszerepére méltán sokat adó közönsége még többel is készséggel adózni fog Diószeghy nagy emlékének, mint a mennyit, mint legkevesebbet kíván tőle Magyarország egyik legelőkelőbb tudományos testülete, a természettudományi társulat.

A mostani elég prózai elnevezésű „Darabos“-utcát ott, közel a kollégiumhoz és nagytemplomhoz, a hol Diószeghy lángszelleme és nagy tudása ragyogtatta sugarait és a hol erejével gyűjtögette Debreczen városának a dicsőséget, talán minden nehézség nélkül lehet lesz az ő nagy nevével elnevezni; vagy, mert a rendelkezésükre álló adatok tanubizonyossága szerint, ő a *Csapó*-utcában született, ennek adni az ő nagy nevét.

Mint ahogy pedig neki különösen az ő korszakot alkotó tudományos munkálkodásában, mint ezt ő maga is hálásan ismeri el, egy szellemi ikertestvére is volt, nevezetesen az ő sógora: *Fazekas Mihály*, főhadnagy, a mostani „Füvészkert-utca“ e ritka tudományos képzettségű katonának tarthatná fel közöttünk hálás emlékezetét.

Sőt ezeken felül én azt hiszem, többre is kész lesz Debreczen város áldozatkész közönsége s mint ahogy a millenniumi év dicsőségét, szellemi hadjárataink és azok által biztosított alkotásaink alapították meg: az ilyenre hivatott befolyásos egyének kezdeményezésére,

azokkal fogja szemléltetni: mi, ti, ők.) Irjátok ezen cselekvésszók elébe a cselekvő személyeket: énekelek, énekelsz, énekel, énekelünk, énekeltek, énekelnek! Irjátok ki a 18-ik olvasmányból tíz cselekvésszót s irjátok elébe az odaillő cselekvő személyeket! Melyek az egyes, melyek a többes számú személyek?

A három főidő.

Most tanulok; ti is tanultok most. Tegnap irtam; ti is irtatok. A mit tegnap irtunk; most te elolvasod; a mit most tanultunk, azt majd leírjátok; ők is le fogják írni.

Irjátok le ezen most *folyamatban* levő cselekvés elé a cselekvő személyeket: tanulok, tanulsz, tanul; tanulunk, tanultok, tanulnak. Irjátok le ezen *bevégzett cselekvést* már tegnap *irtam*, ezen cselekvő személyek után; én, te, ő, mi, ti, ők. Irjátok le ezen majd holnap *beálló cselekvést*: irni fogok, minden cselekvő személylyel! Irjátok le ezen cselekvésszót: szaladok úgy, hogy az *most* a folyamatos cselekvést, *már* a bevégzett cselekvést s *majd* az ezután beálló cselekvést fejezze ki! Irjátok ki a 20-ik olvasmányból külön rekesztékbe, hogy melyik cselekvésszó fejezze ki *folyamatos, bevégzett és beálló* cselekvést!

A beszédrészek begyakorlása.

a) A természetrajzból.

A ló, tehén, disznó, kutya, macska, medve, vakond emlős állatok. A gyors lovat szereti a gazda. A tehén tejet ad. A kis borju a mezőn ugrál. A kövér szalonna betegséget okoz. A hű kutya őrzi házat. A ravasz macska karmol. A bozontos medve téli álmat alszik. Az apró szemű vakond föld alatt él. A fürgé egér czinczog. Én szeretem a kis csikót. Ti sok disznót hizlaltok. Mi még nem láttunk medvét. Ők már majmot is láttak.

Irjátok le külön rekesztékbe, hogy ezen szavak közül melyik a tárgy *főneve, mellékneve, cselekvésszó, névmás!*

A tyúk tojik. Husvétkor piros tojást festünk. A bubos pacsirta szántóföldre fészkel. A csunya varju a fa tetején károg. A füles bagoly egeret eszik: váromokban lakik; éjjel lát. A gólya a kémény tetején kelepel! békát eszik; hosszú lába és hosszú csőre veres; ősszel meleg éghajlat alá költözik. Az emlősök és madarak tüdővel lélegzenek. Az éneklő madarak sok férget elpusztítanak. Én nem bántom a madárfészket. A kis veréb kopasz; 9 napig vak. A csirke 21 nap alatt kél ki. Mi szeretjük a ruczapecsenyét. A ti párnátokban ludtoll van. Az uszómadarak lábujjai között uszóhártya van.

Irjátok le külön rekesztékbe, hogy ezen szavakból melyik a tárgy fő és mellékneve, cselekvésszó, névmás, számnév!

A hal kopoltyuval lélegzik; én szeretem a hal szálkás husát. A kövér potyka testét pikkely fedi; a hálnak hét uszonya van; a hal ikrák által szaporodik. Az emberevő czápa a tengerben él. A béka hidegverű állat. A ráknak hat lába van; első pár lába ollós; a rák hátrafele megy. A pók hálót sző; a legyek vérének kiszívja.

Irjátok le külön rekesztékbe, hogy ezen szavakból melyik a tárgy fő és mellékneve, cselekvésszó, névmás, számnév!

A körte, dió a kertben terem; a körtefa gyökere a földben van; törzsét szürke kéreg fedi; ágain levelek vannak. A növény levelével lélegzik. A körtefa virága fehér. Én szeretem az édes körtét. A körtefa 40 évig is él. A zöld paszulyt tejföllel készítik; savanyu ecetet töltenek bele. A burgonya gumóját föld alá rakják. Mi kék ibolyát ültetünk a kertbe. A színes virág elhull. Az ember élete hasonló a hulló virághoz. Azt füttyöli a kis madár, az életben egyszer van nyár; ha eltöltötte a nyarat, csak a száraz ága marad.

Irjátok le külön rekesztékbe, hogy ezen szavak közül melyik a tárgy fő és mellékneve, cselekvésszó, névmás, számnév!

nem fog elmaradni a fővárostól, a mely már régen megbecsülte és megtisztelte Debreczennek két nagy emberét azzal, hogy bár szerény, de maradandó emléket állított Diószeghy és Fazekas érdemeinek a budapesti botanikus kertben.

De hát, a mint mondtam, ez egyszerű sorokban én távolról sem gondolatokat akarok, hivatlan beleszólóul felvetni.

Csak Diószeghy életéből óhajtottam némely adatokat és jellemző vonásokat alkalmilag az olvasó közönség emlékezetében, jegyzeteimből felújítani.

Ezek a következők:

Diószeghy Sámuel Debreczenben született, atyja Diószeghy Pál, debreczeni tanító a csapó-utczai iskolában. Mint helybeli református egyházunk azon korbéli, ritka értékű anyakönyvi bejegyzése mondja: „*egy tanító ember a Csapó-utczán*“, a ki 1749. június 11-én vitetődött be s 32 évig viselte itt tanítói hivatalát s 1781. február 20-án halt el. Anyja Szappanos Erzsébet.

Diószeghy Sámuel születési éveire nézve eltérők az életrajzi írók adatai s az, fájdalom, aligha megállapítható, hosszabb utánjárás és egybevetés nélkül. Szűcs István, Debreczen város történetének derék megírója és ő utána L. Tóth Mihály az 1760-ik évre teszik azt. Ezzel szemben Kálmán Farkas, ref. egyházunk énekügyi történetének fáradhatatlan bűvára, Diószeghy születéseül az 1758. évet jelöli meg. A két adat között

valóban nehéz a döntés és biztos megállapítás. Szűcs István évszámának azért nincs elég biztos támasza, mert a helybeli ref. egyház azon évről is pontosan vezetett és rendelkezésünkre álló születési anyakönyvében Diószeghy Pálnak, Sámuel nevű gyermeke nincs bejegyezve.* Kálmán Farkas évszáma pedig határozottan téves adatközlésen alapszik, a mit kétségbevonhatatlanul bizonyít az, hogy ugyancsak a helybeli ref. egyház anyakönyvében fel van ugyan jegyezve a Csapó-utczában, tanító ember Diószeghy Pálnak és Szappanos Erzsébetnek 1758. nov. 5-én születik egy Mihály nevű fia s ennek az akkori szokás szerint 3 kereszttapja van — de kereszttanyja egy sincs — bejegyezve; nevezetesen Gönczi János, szintén debreczeni tanító, Szaniszló György és Szokol Mihály; de hát Sámuelről ez évben sehol szó sincsen, a mint hogy egy esztendőben már sok is lett volna két áldás a szegény debreczeni tanítónak.

A születési adatok ily bizonytalansága, sőt merő ellenmondása mellett, mint valóbbszinűt, fogadjuk el a Szűcs István megjelölését; fogadjuk el azzal a megnyugvással, hogy a nagyobb emberek élete a feltűnőbb, fényesebb csillagok járásához hasonlít; néha homály fedi el szemeink elől megindulásukat s csak mikor fényt

* További újabb kutatás után, anyakönyveinkben 1761. januárius 5-ről ezt találtam bejegyezve: Csapó-utczában Diószeghy Pál, Szappanos Erzsébet, fia Sámuel, kereszttapák: Simonfi István, Molnár János, Nagy Bálint.
M. Gy.

Az agyag nyulékony ásvány; vízzel téstává gyurható; az agyagból cserépedényt készítenek. A sós szalonna nem romlik meg. A vasból ekét, kaszát, kapát, kést, ollót és kardot készítenek. Én magyar katona leszek. 80 katonának 80 kardja van. 4 ökör 2 ekét huz. Vasból háromágu villát is készítenek.

Irjátok le külön rekesztékbe, hogy ezen szavak közül melyik a tárgy fő és mellékneve, cselekvésszó, névmás és számnév!

b) *A földrajzból.*

Földestől északra Tetétlen, délre Saáp, keletre Derecske, nyugotra pedig Báránd fekszik. Hajdúvármegye Debreczenben tart gyűlést. A mi szolgabírónk Nádudvaron lakik. Hajdúvármegyétől északra Szabolcs, keletre és délre Bihar, nyugotra pedig J.-N.-Kun-Szolnok vármegye fekszik. Magyarországot a Kárpát hegység veszi körül. A Duna Dévénynél jön be az országba; Vácznál délre kanyarodik; Orsovánál kimegy az országból. A Duna jobb partján Buda, balpartján pedig Pest van; a két várost lánczhid köti össze. Én még nem voltam Budapesten. A királyi palota a budai oldalon van. A Duna és Tisza közt sok homokos föld van. A Nyírség is homokos. A Kárpát hegység kövekből áll. A magyarok leginkább a síkságon laknak; földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkoznak. Az ország északi vidékén tótok laknak. A délkeleti felföldön meszet égetnek az oláhok. A déli részén szerbek és horvátok laknak; a nyugoti részén németek is vannak. Az ország legészakibb vármegyéje Árva, legdélibb Bácsbodrog, legnyugotibb Mosony, legkeletibb Máramaros. M.-Szigeten és Deézsen sóbányák vannak. Körmöcbányán aranypénzt is vernek. Az erdélyi érczhegységben sok arany, ezüst és vas van. Abaujvármegyében barlangok vannak. A Mátra Hevesvármegyében van. A Bakonyban sertést hizlalnak a makkon. A márvány és palakövet a pilisi hegyekből bányászzák. Az Ermelléken és Hegyalján sok bor termett; a filloxera kipusztította a szőlőt.

A lomniczi csucs 3000 méter magas. A vereckei hegy-szoros Beregvármegyében van. Az Ojtozi, Gimesi és Bodza szoroson át Oláhországba megyünk. Fiume az Adria tenger partján van. A tengeren hajóval járnak az emberek. A tenger vize sós. Magyarországon 63 vármegye van. A legelső magyar ember a király. A vadállatok az árnyékos erdőkben laknak. A vizimadarak a nádasokat szeretik. Az ecsedi, szernyei és alibunári mocsár legnagyobb Magyarországon. A Balatont magyar tengernek is nevezik. Magyarországot Árpád foglalta el.

Irjátok le külön rekesztékbe, hogy az itt előjövő szavak közül melyik a tárgy fő és mellékneve, cselekvésszó, számnév és névmás!

Hasznos kérdések, melyekre a feleletek írásban adandók.

a) *A vallásból.*

Hol laktak első szüleink?
 Miért üzettek ki a paradicsomból?
 Ki menekült meg az özönvizzből?
 Miért mentette meg Isten Nőét?
 Ki volt a zsidók ős atyja?
 Ki volt az Ábrahám fia?
 Ki volt a Jákób legkedvesebb fia?
 Mit látott álmában József?
 Mit jelentett a József álma?
 Mit álmodott a sütőmester?
 Hát a pohárnok?
 Hát Faraó mit álmodott?
 József halála után hogy bántak a Faraók a zsidókkal?
 Ki vezette ki őket Egyiptomból?
 Hol adta ki Isten a tiz parancsolatot?
 Hol halt meg Mózes?
 Hanyadik zsoltár a Mózes éneke?
 Irjátok le annak első versét!
 Ki volt a zsidók első királya?
 Hát a második?
 Ki volt a Dávid fia?

árasztanak már, számítunk visszamenőleg megindulásuk kezdő pontjára.

Diószeghy Sámuel elemi kiképzését atyja oldala mellett nyerte, a ki mint tanító, az akkori kezdetleges és slendrián olvasástanítási mód mellett, különösen specialista volt ezen a téren. Diószeghy Sámuel ABC és könyve, a mely változtatott, módosított alakjában még nem régen is tanított elemi iskoláinkban, a hálás fiu kegyeletes megörökítése volt egyrészen az apa ügyes methodikai módszerének. Felsőbb tanulmányait a debreczeni főiskolában végezte s ezután rengeteg ismereteinek nagy részét a különösen abban az időben hírneves s a magyar ifjak által sürűen látogatott göttingai egyetemen gyűjtögette. Ez az egyetem, mint most is, úgy még különösebben a régebbi időben, a szélsőségekbe hajló ó-lutheránus theologiai iránynak volt képviselője, de a mi, e mellett szintén feltűnő, kitűnt akkoriban természettudományi erős fakultása által. Így történt, hogy a papnak és tanárnak készülő theologus, de természeténél fogva szemlélődésre hajló, a természet szépségében és változatos titkaiban gyönyörködő ifjú, az egyetemnek ezen irányú gazdag forrásait igyekezett felhasználni s theologia helyett bizony matematikát, természettant és orvostant hallgatott és búvárolt nagy szorgalommal.

Külföldi tanulmányainak bevégezése után Kecskemétre hivatott meg tanárnak, — de mint Szűcs István mondja, némi csalódások miatt; szerintem kicsi volt a nagy

szellemnek az akkor még korlátolt viszonyú iskola, — a *nánási* papságot fogadta el, a honnan 10 évi szolgálat után *Hajdu-Böszörménybe*, majd innen 10 évi szolgálat után *Debreczenbe* hivatott meg s itt is 10 évet szolgált, s a folytonos búvárlás idő előtt felemésztvén életerőit, élte javában, 1813 augusztus 2-án hunyt el, mielőtt élete utolsó éveiben esperesi és egyházkerületi hivatalt is viselt.

Mint említettem, az örökös munka, az avval járó izgatottság és bizonyos tekintetben a lelkét méltán bántó csalódás ölte meg idő előtt.

A „*Magyar Fűvészkönyv*“ című, Debreczenben 1807-ben, *Csáthy* Györgynél megjelent s korszakalkotó művéhez évtizedeken át gyűjtögette sógorával, Fazekas Mihálylyal együtt az anyagot. A két nagy természettudós s különösen a növényvilág kedvelője, a *Linne*-féle akkoriban alapvető rendszer szerint akarta a magyar olvasó közönség előtt feltüntetni, hogy azokban az egyszerű virágokban, növényekben, a melyet sokszor oly könnyelműen és minden érzés nélkül eldobunk s a mely nekünk kenyerünk mellett annyi gyönyört is ad, milyen bámulatos örök törvényszerűség és változatos világ nyilatkozik. Ez volt a „*Fűvészkönyv*“ nagy ethikai célja az ismeretek terjesztése mellett. Ebben a magas célban találkozott és ölelkezett össze Diószeghy Sámuelben a pap a tudóssal, a nevelő a tanítóval.

Nem lehet célja a szűkkeretű alkalmi ismertetésnek tüzetesebben méltányolni a „*Fűvészkönyv*“ tudomány-

Mit kért Istentől Salamon?

Mit építtetett Salamon?

Az Istentől eltért zsidókat hova hurczolták fogságba?
Minek a példányképe Jób?

b) *A történetből.*

Mi alatt laktak a régi magyarok? Mivel foglalkoztak? Ki vezette ki őket Ázsiából? Mivel harczoltak? Hol van a Vereckei hegyszoros? Mit ígért a nép Árpádnak? Mi volt a magyar ember ősi erénye? Ki volt a magyarok első királya? Miért építtetett István templomokat és iskolákat? Ki foglalta el Horvátországot? Mit tiltott meg Kálmán király? Hol verték meg a tatárok a magyarokat? Ki építette fel újra az elpusztult országot? Ki védte meg Magyarországot a törököktől? Melyik volt Hunyadi legfényesebb győzelme? Halálos ágyán mit kötött gyermekei szívére? Miért hívták Mátyást igazságosnak? Ki alatt volt a mohácsi vész? Micsoda rossz tulajdonsága van a magyarnak?

c) *Számtanból.*

Melyik az a szám, a melyikhez ha 437-et teszünk, 1000 lesz? A pénzemből elköltöttem 594 forintot, megmaradt 416 forintom, hány forintom volt összesen? 1000 birkának eladtam $\frac{1}{4}$ -ed részét, hány birkám maradt meg? Hány darab 100, 50, 10, 5 forintossal fizetek ki 1000 forintot, hány 800 forintot? Ki tudja leírni, mennyi 58×7 , 49×8 , 37×6 , 318×4 ? Mennyi 986-nak 3-ad, 4-ed, 4-öd, 6-od, 7-ed, 8-ad, 9-ed része? Mik a hónapok nevei? Hány hónap, hét, nap van egy évben, hány 6-ban, hány 47-ben? Mik a hossz, súly, ürmértékek? Hány dm., cm. van 1, 7, 23, 68 méterben? Hány klgr. van 1, 6, 18, 39 mázsában? Hány ltr van 1, 4, 25, 46 hektoliterben? Hány dl., cl. van 1, 2, 18, 37 literben? Hányszorosan nő és fogy a számok helyi értéke?

d) *Földrajzból.*

Mely vármegyék vannak a Duna jobb, a Duna bal, a Tisza jobb, a Tisza bal partján? Mely vármegyék

vannak Pozsonytól kezdve Krassó-Szörényig a határ-szélen? Hol laknak a mi országunkban oláhok, ruthenek, tótok, németek, horvátok, szerbek? Hány tó van Magyarországon? Micsoda folyók ömlenek a Dunába, a Tiszába?

e) *Természetről.*

Mivel lélegzik az emlős, a madár, a hal, a rovar? Miféle állatoknak van meleg, hát hideg vérök? Mi a halak mozgó szerve? Micsoda házi emlősök és szárnyasok vannak hazánkban? Micsoda vad emlősök és szárnyasok vannak hazánkban? A ló teste hány főrészből áll? Mik a fej részei? Mik a törzs és a végtagok részei? Mivel táplálkozik? Mi a haszna? Miért hívják emlősnek, hát egy patásnak? Miért tud repülni a madár? Hogy szaporodnak a madarak? Melyik házi szárnyas használt hússal és tojással? Melyik a leghasznosabb rovar? Hogy szaporodnak a rovarok? Hol vannak télen a rovarok? Miféle kemény és miféle puhamagvu gyümölcsöt ismertek? Mivel táplálkoznak a gyümölcsfák? Mivel lélegzenek és hogy szaporodnak a növények? Mik a növények táplálkozó, lélegző és szaporodó szervei? Milyen növényeket nevezünk cserjéknek? Melyik a leghasznosabb cserje? Hát a leghasznosabb növény? Mely növényeket magvai lisztartalmuak? Mely növényeket használnak a konyhában? Hát a jószágok takarmányozására? Hát a szikfűből mit készítenek? Milyen helyen terem a bürök, tövis, dudva? Milyen földben terem a buza? Hát a Nyírség földje milyen? Milyen földből készítik a cserépedényeket? Melyik földben nem terem semmi? Milyen kővel kövezik az utcákat? Miféle kőveket ismertek még? Hát a gyémánt milyen kő? Miből készítik a kaszát, kapát, ekét? Hát az arany és ezüst milyen fém? Mivel tüzelnek a gőzgépekben? Milyen ásvány a kőszén? Hol van hazánkban legnagyobb sóbánya? Az ásványok milyen teremtmények?

Jegyzet. Itt bevégeztem a III. osztály nyelvképzőjét, a melyre a fogalmazás, nyelvtan és egyes tantár-

fejlődési jelentőségét és e részben való irodalomtörténeti értékét. Itt csak azt a fájdalmas tényt említjük meg, hogy sok ideig alig talált csak olvasóra is, még az úgynevezett korabeli szakemberek körében is. Bár a könyv megelőzte korát tudományos ismeretek és rendszeres tanulmány dolgában, majdnem kicsinyelték azt olyan körökben, a hol nem kell a tudomány, ha azt tanulni, megérteni is kell, különösen pedig ha mulatsággal vagy éppen kézzelfoghatólag haszonnal nem jár az; s így történt meg, hogy maga Diószeghy fájdalmasan panaszkodik, sőt éles szarkazmussal beszél „Orvosi fűvészkönyvé”-ben, a mely 1813-ban, tehát már halála évében jelent meg Debreczenben, ugyancsak Csáthy Györgynél, ezt mondván: „Munkám világra lett jövele után harmadfél esztendő múlva félretéve és elfelejtetve. Kevés idő múlva, kitetszett hogy a nemzet legszebb része és reménysége előtt: a tanuló nemzedékek és ifjak előtt a könyv fel sem tűnt és ismeretlen maradt, mint olyan a melyet érteni nem lehet.”

Az olvasó közönség gyakorlati irányának akarván szolgálni, adta ki aztán Diószeghy már mint Generális nótárius és esperes, most említett orvosi fűvészkönyvét, részletesen megjelölve abban minden növénynek gyógyhatását.

Ez a műve aztán már megtalálta olvasó közönségét; egészen kapóssá is lett az egyszerűbb körökben is; de az már szinte szerencse, hogy Diószeghy halála miatt nem érte meg azt, hogy akadtak rosszakarói a

derék munkának, a kik azzal ócsárolták, hogy csak kárára van az egyszerű családoknak, mert a kuruzsolást idézi elő. Mert az tény, hogy az orvosi fűvészkönyv közkedveltségű házi könyve volt az egyszerű családoknak is; sőt gyakorlati iránya annyira terjesztetett, hogy könyvtárakban pl. van egy írott imádságos könyv, a melynek utolsó, bőszámú lapjain Diószeghy műve után vannak feljegyezve a házi gyógyszerek s a legkülönbözőbb bajokban segítő növények.

De a tudomány ezen a terén való szolgálatai miatt, úgy látszik, más apróbb kellemetlenségei is voltak Diószeghynek.

Sokaknak feltűnt, hogy a kálvinista pap növény- és orvostannal foglalkozik. Azért adja ki papi, egyházi szónoki nagyságának is bebizonyítása végett egyszerre két kötetben 1808-ban „Erdőcsü tanítások predikációkban” cz. munkáját, melynek előszavában ezeket mondja: „Ti a kikhez hivatalomnál fogva más tekintetben vagyok köteles, inkább várnátok és örömebb fogadnátok én tőlem valamely állásbeli dolgot egyenesen illető munkát, mint olyat, a mely hivatalomtól távol járni látszik. Engedjétek meg, hadd tegyek egy jegyzést erre a gondolatra... Erősen meg vagyok győződve, hogy általában a természettel való ismerkedés a vallással nemcsak szépen megegyez, hanem annak szent céljának elérésére is nagy segítség.”

Diószeghy e szavakban maga jellemzi predikációinak, egész szónoki szellemének irányát. Annak az

gyak tanterve tárgyalásánál némely helyen hivatkoznom kell. Ne feledjük, hogy ezen nyelvképző az én encyclopädikus olvasókönyvemnek csak egy része s annak tartalmához, az egész olvasókönyv pedig tantervemhez alkalmazkodik. A IV-ik osztály nyelvképzésének már csak a tervrajzát fogom adni.

Vincze József.

(Folyt. köv.)

Egyházkerületi tanügyi bizottság.

Lapunk legutóbbi számában említést tettünk már arról, hogy a tiszántúli ev. ref. egyházkerület tanügyi bizottsága október 15. és 16. napjain igen sok és fontos tanügyi kérdést tárgyalt s ennek alapján terjedelmes és alapos jelentést s messzeható javaslatokat terjeszt az egyházkerületi közgyűlés elébe. E gyűlésben a már említett Széll Kálmán esperes és Mitrovics Gyula debreczeni lelkészen kívül részt vettek dr. Farkas Antal, Tóth Sámuel, Joó István középisk. felügyelő, dr. Borsos Benő m.-szigeti gymn. igazgató, Somogyi Pál, Csiky Lajos theol., dr. Bacsoni Lajos jogakad. dékánok, Dóczi Imre gymn., Kovács Lajos t.-képezdei igazgatók.

A bizottság munkaidejének legnagyobb részét Joó István középisk. felügyelő jelentései és indítványai foglalták el, a ki nagy buzgalommal igyekező feladatának eleget tenni, a kerületben lévő középiskolák és felsőbb leányiskolák viszonyairól igen részletes és hű képet nyújtott s a helyzet javítása iránt többrendbeli czélszerű intézkedéseket hozott javaslatba. Mindezekről részletesen az egyházkerületi gyűlés jegyzőkönyve fog az érdeklődőknek tájékozást nyújtani. Mi ezúttal csak egyes tárgyak megemlézésére szorítkozunk.

A felügyelő indítványa alkalmából kimondotta a tanügyi bizottság, hogy az 1886. évi egyházkerületi középiskolai szabályzat revideálása s a zsinati törvényekkel való összhangba hozatala szükséges. E czélból egy bizottságot küldött ki, a melynek tagjai Joó István

középisk. felügyelő elnökleite alatt Mitrovics Gyula, Borsos Benő és Dobay Sándor.

A gymn. tankönyvek változtatása, esetleg új tankönyvek felvétele körül követendő eljárás szabályozása iránt beterjesztett felügyelői indítvány némi módosítással elfogadtatott. Ez indítvány szerint az approbatio a tiszántúli egyh. kerület kebelében lévő minden gymnasiumra kihatólag történik s az approbált tankönyvek jegyzéke az egyh. ker. közgyűlés jegyzőkönyvében tétessék közzé.

Felügyelő jelentést tett a vallástani kézikönyvek előállítására végett történt intézkedésekről, mely szerint a „Bibliaismertetés“ I. és II. osztály számára, melyet Bányai Sándor h.-m.-vásárhelyi vallásnár írt s a „Szymbolika“ V. számára Sólyom Lajos s. lelkésztől kétszeri revisio után elfogadtattak s kinyomattak 2000—2000 példányban. Az összes költségek az előbbi könyvnél 564 frt 30 krt, utóbbinál 453 frt 05 krt tesznek. Az intézkedések jóváhagyattak s felügyelőnek elismerés nyilvánított.

Bodnár Lajos kisujszállási tanárnak az I. osztály számára írt Földrajza a folyó tanévben használható Kisujszálláson, de ezután csak azon esetben, ha approbatiót nyer tészletes és szakszerű birálat alapján.

A középisk. felügyelőnek az egyes gymnasiumok meglátogatásáról szóló kimerítő jelentéseiből többféle örvendetes és lehangoló ténynek jutott a bizottság tudomására.

A kisujszállási gymnasium épülete s ebben a rend és tisztaság mintaszerű. Az intézet vezetése jó; a szabályok megtartatnak s úgy a tanárkar, mint az előljárárság mindent megtesznek az ifju főgymnasium felvirágoztatására.

A hódmezővásárhelyi főgymnasium épülete régi, szertárai szűkek s nem eléggé világosak, szertárai szintén czélszerűtlenek. De az új épület által a bajon segítve lesz. A gymnasium számadása az egyházzal együtt vezetettik; felügyelő az elkülönítést kívánta

iskolának volt e tekintetben hiva, a melyet Basilius, Bonet, Sturm, Sander, Jakob és Mutschelle alapítottak s a melynek kiválóbb magyar képviselői Diószeghyen kívül Pap István, Nagy József és Tompa Mihály.

Kézzelel fogható, látható dolgokból kiindulva „ad oculus“ beszél Diószeghy predikációiban minden alkalommal és pedig a legtöbbször megrázó, ostorozó modorban. Ugy hallottam szájhagyományok útján fennmaradt adatokból, hogy egyike volt a legnagyobb rögtönző és szabadon beszélő magyar egyházi szónokoknak. Predikációinak legtöbbször csak vázlatai voltak; ezért nem is igen volt mit elégetnie, mint ezt kéziratáról egyik életirója állítja. Ott az élőszóval való előadás alkalmával ragadta meg sokszor a gondolatokat, a mondani valót és előforduló eseteket s ez a körülmény teszi aztán sokszor keménynyé, lesújtóvá, megszegényítővé beszédét; a mikor pl. az iskolai nevelésről írott predikációjában így esik neki a szüléknek: „Nem a szegénység, a pénz az ok, hanem maga az ember tudatlan és éretlen levén, nem tudja becsülni az értelmet, vagy fél, hogy az ő gyermeke okosabb talál lenni ő nálánál. Megtetszik ez abból, hogy a pásztoroknak örömebb fizet az ő barmáért, mint a tanítónak az ő gyermekéért és hogy azt ennél feljebb becsüli, nyilván kimutatja.“

Hogy Diószeghy mennyire a nagy rögtönzők közé tartozik, mutatja az, hogy a most idézett sorok után elmondottakat is egy „stb“ szóval jelöli meg; másutt

pedig csillag alatt jegyzi meg, hogy a „melyek itt kimaradnak, azok egyenesen és különösen csak a debreczeni népet illetik.“

Hogy aztán mily erős jellemzések lehettek az ilyenek, természetesen csak az akkori szónoki modor egybevetése után sejtethetjük, a mely modor szerint pl. Lácza Szabó József Diószeghynek szellemi parallelje, így szidta össze a sárospataki szüléklet, a kik gyermekeiket nem örömezt tanították: „Olyanok vagytok, mint a vese, a mely tudvalevőleg a háj között vagon, de maga élvezhetetlen soványság. Itt van szájatokban a főiskola, de a Kollótóra járnak gyermekeitek kotorczázni.

Diószeghyt a természet szeretete tette részben költővé is. Hálátlanság, hogy a mi keveset ez irányban produkált és reánk hagyott, mi debreczeniek nem becsüljük meg eléggé. Ő írta ugyanis közhasználatban lévő templomi énekes könyvünkben az „Ur Isten, kész az én szívem“ és „E szent házban megjelentünk“ kezdetű ugynevezett invocációnális énekeket.

Ez utóbbi a 132. zsoltár kevésbé ismeretes dalmára van írva. De maga az Diószeghy magas zenei izlésére vall, hogy e klasszikus es durban keresztül vitt dallamot választá szövegéhez.

Kezdjék meg egy csekélységgel feleleveníteni énekezeink Diószeghy emlékezetét. Énekeljük: isteni tiszteletünkben az ő énekeit is!

Mitrovics Gyula.

jövőre. Tanszergyűjteményei kielégítő, különösen természettani eszközei a fentartó egyház nagy áldozatkészségéről tanuskodnak. Az intézet szellemi értékéről felügyelő elég kedvező képet alkotott; de nagyon kedvezőtlen körülmények is vannak ott. A magyar nyelvből a II. osztály, a latin nyelvből a II. és III. osztály előmenetele épen nem kielégítő, a IV., V. és VI. osztályok előmenetele is igen közepszerű e tárgyból. A többi osztályokban e tárgyakból is kedvező az eredmény. Az írásbeli dolgozatok átnézése rendszeren történik általában, de különösen kiemelendő Barkász Károly tanár buzgalma, a ki a latin és görög dolgozatokat javítás után is átnézi. Nagy mérvű mulasztás terheli a magyar és latin dolgozatokra nézve a II. és III. osztályban H. N. L. tanárt, a ki tanári hivatásának betöltésére képtelennek látszik s épen azért az intézet érdekében gyors orvoslásra van szükség, mely czélból az illető tanár ellen a fegyelmi eljárás meg is indított. A latin írásbeli dolgozatok a IV., V. és VI. osztályokban is gyengék voltak.

A békési 6 osztályu gymnasium épülete a legyszerűbb igényeket sem elégíti ki. Vagy egészen új épületre, vagy az elemi osztályok kitelepítésére van szükség. Könyvtára, gyűjteményei szegényesek. A tanárok fizetése a minimumot sem éri el. A tanítási eredmény és módszer megfelelő, sőt egyes osztályokban dicséretes. A dolgozatok kielégítőek.

A tanügyi bizottság a békési gymnasium fentartó testületét felhivandónak véli, hogy az intézet anyagi fogatkozásain mielőbb segíteni igyekezzenek.

A karczagi 6 oszt. gymn. csak 2 rendes és 5 helyettes tanárral működik, a mi tarthatatlan állapot. Itt is örökös vándorlásban vannak a tanárok, mert a tanári fizetés a törvényes minimumot sem éri el és korpótlék nincs. Az eredmény egyes tárgyaknál több volt, mint a múlt évben; így nevezetesen a mennyiségtan, magyar nyelv és latin nyelv tanításában; ellenben gyengébb volt az előmenetel a görög s a német nyelvben (az V. illetőleg II. osztályban.) A latin dolgozatok gyengék, a magyar nyelvek csak az I. osztályban, a görög nyelvek az V. osztályban voltak gyengék. Ellenben a mennyiségtani dolgozatoknál határozott a javulás. A gyűjtemények szegényesek; az állattani újabb beszerzések pótolják némileg a hiányt. A fentartó testület felhivandó lesz a kerület által főleg a tanári fizetések korszerű emelésére.

A mezőtúri főgymn. épülete a modern paedagogia igényeinek megfelelő, felszerelése, rend s tisztaság kifogástalan. Tanszergyűjteményei már is elég gazdagok s jól rendezettek, úgy könyvtára is. Van internátus 26 tanulóra. A háló termek nem elég világosak és levegőjük nem kifogástalan. Az elemi osztályok még nincsenek kitelepítve. A lezkelátogatás elegendő eredményről győzte meg felügyelőt, kivéve a német nyelvet, melyből a III. s főleg az V. osztály gyenge volt. Egyházi és műéneklésben szép a haladás. A dolgozatokat illetőleg sok a javulás a múlt évhez képest. Nemi fogatkozások most is voltak a német s részben a latin nyelvénél. A matematikaiak kielégítőek. Az alvó termeknek jobbakkal való felcserélésére s az elemi iskolák kitelepítésére felhivandó lesz a fentartó testület.

A h.-nánási 6 osztályu gymnasium tantermei a momentán szükségét kielégítik, de általában igen kicsinyek s e miatt a kormány megintette az intézetet. Szertárai és könyvtára gyarapítására szép összeget (794 frt 97 krt.) fordított. A vallásitanító s.-lelkészen kívül 4 rendes és 4 helyettes tanár működött itt; de a tanárok itt is örökös változásban vannak a csekély

fizetés miatt. Ez az oka annak, hogy a tanítási eredmény sem áll oly színvonalon, mint várni lehetne, daczára annak, hogy a tanulók száma csekély. De a tanítás eredménye mégis javul, mert a tanárok legtöbbszörre saját szakjuk tárgyait tanítják. Az írásbeli dolgozatoknál is javulás van, főleg a magyar és matemat. dolgozatoknál; leggyaralóbbak a latin dolgozatok. Örvedetes dolog, hogy H.-Nánás város képviselő testülete elhatározta, miszerint ha a gymnasium 8 osztályuvá lesz, akkor évenként az eddig adott 2100 frton felül még 3000 frtot fog adni a tanárok fizetésére. A tanügyi bizottság felhivandónak ítélte a fentartó testületet az elemi iskolakitelepítésére, a tornacsarnok fűthető állapotba helyezésére s a tanárok fizetésének felemelésére.

A szatmári főgymnasiumban az épület újabb átalakításon fog keresztül menni a kormány kívánatára. A tanárok fizetése 1200, 1400, 1600 frtos fokozatok szerint állapított meg 5 izben járó 100 frtos korpótlékokkal és lakbérrel. Az intézetben tisztaság és rend uralkodik. A szertárok elég gazdagok és folyvást gyarapíttatnak, úgy a könyvtár is, mind jól rendezvék. A tanítás eredménye kielégítő. Az írásbeli dolgozatok készítése és átvizsgálásában a tanárok dicséretes szorgalmat fejtenek ki s az eredmény is megfelelő. Az intézet a tanárok buzgó, harmonikus működése folytán derekasan megállja helyét; a további fejlődést az államsegély kérdésének kedvező megoldásától lehet várni.

(Folyt. köv.)

A debreczeni tanári kör gyűlése.

A debreczeni tanári kör f. é. október 17-én tartotta a folyó tanévben első gyűlését Dóczi Imre főgymnasiumi igazgató elnöke alatt. A tagok között jelen voltak Géresi Kálmán tankerületi főigazgató és Mitrovics Gyula lelkész is, ki a tanári körbe való belépésével is bizonyítékát szolgáltatva annak, hogy a tanügyi étellel, a melynek hosszu és érdemes tanári pályája alatt egyik kiváló tényezője volt, továbbra is közvetlen érintkezésben óhajt maradni s megerősített bennünket abban a reménységünkben, hogy az ő gazdag tapasztalatokon alapuló széles látókörét és az iskolai ügyek iránt köztudomás szerint táplált meleg érdeklődését főiskolánk javára érvényesíteni fogja.

A kör életében a legutóbbi gyűlés óta felmerült eseményekről Kardos Albert titkár tett jelentést. A f. é. július 1-én Budapesten tartott millennaris közgyű és elfogadta választmányi tagokul a kör képviselőletében bejelentett kortagokat, Cserhalmy Józsefet és Sinka Sándort, azonkívül a kör tagjai közül még beválasztotta a választmányba Dóczi Imrét és Kardos Albertet.

Az ugyanakkor tartott II. egyetemes és országos tanügyi kongresszuson a kör azon megtiszteltetésben részesült, hogy tagjai közül Géresi Kálmán a középiskolai szakosztály egyik elnökévé, Kardos Albert pedig egyik jegyzőjévé választott. Ugyane szakosztályban nagyérdékű előadást tartott Dóczi Imre a magyar gymnasiumi oktatásügy irányáról, kinek fejtegetéseit mindvégig helyesléssel kísérte a szakosztály, határozati javaslatait pedig egyhangúlag elfogadta.

A közgyűlés főtárgya volt Kardos Albert felolvasása az állami tanárok helyzetéről. A felolvasó annak a nagy csalódásnak és elégedetlenségnek adott kifejezést, melyet az 1897. évre szóló költségvetési törvényjavaslat idézett elő az állami tanárok körében. Az országos tanáregyesület ugyanis a múlt évben nagyszabású emlékiratot nyújtott be a kormányhoz, melyben a tanárság bajait

feltárta és a legsürgösebbekre orvoslást kért. Az egész közvélemény, maga Wlassics közoktatásügyi miniszter is a legmelegebben méltányolta a tanárságnak igazán mérsékelt kívánalmait, sőt maga a miniszter ígéretet is tett, hogy a legközelebbi költségvetésben gondoskodni fog a legfőbb sérelmek orvoslásáról. Igérte, hogy az állami tanárok közül az eddigi egyharmadnál többet emel a VIII. fizetési osztályba, továbbá, hogy az ötödéves korpótlékot is megjavítja. Ez az ígéret akkor megnyugtatta a tanárságot annyival inkább, mivel csak ismétlése és megerősítése volt gr. Csáky Albin volt közoktatásügyi miniszter azon nyilvánosan és ünnepélyesen tett ígéretének, hogy az állami tanárok fele a IX., fele pedig a VIII. fizetési osztályba fog soroztatni. A valóság pedig az, hogy mindebből semmit sem teljesít az új költségvetés. A sérelmek orvoslására több eszközt ajánl a felolvasó, a melyeket a gyűlés rövid eszmecsere után elfogadván, a következő határozatokat mondotta ki:

1. A kör felhívja a tanáregyesület igazgatóságát, valamint az összes köreket, hogy foglalkozzanak a jövő évi költségvetéssel és fejezzék ki a legmélyebb sajnálatukat, hogy a költségvetés a legilletékesebb helyről jött ígérek daczára sem valósít meg bármit is a tanárság emlékiratában foglalt kívánalmak közül.

2. Minden kör kérje fel a hozzá legközelebb álló képviselőt vagy képviselőket, hogy méltassák figyelmökre és támogatásukra a tanárság ügyét a képviselőházban és a ház bizottságaiban egyiránt.

3. A tanáregyesület igazgatósága keresse meg a pénzügyi és közoktatási bizottság elnökeit, hogy a rendelkezésükre bocsátott emlékirat alapján tárgyalassák behatódobban a középiskolák és a középiskolai tanárok ügyét.

4. Járuljon az igazgatóság mentől előbb a miniszter elé, tárja fel sérelmeinket és kérje az 1897. évi költségvetés keretén belől helyzetünk javítását.

Jellemzi a helyzetet, hogy a tanáregyesület igazgatósága, mint a Tanáregyesületi Közlöny okt. 18-iki számában olvassuk, okt. 6-án tartott ülésében szintén foglalkozott ezzel a kérdéssel és a debreczeni körével egyértelmű határozatokban állapodott meg. Kimondotta ugyanis az igazgatóság, hogy mind egészében, mind minden egyes tagja kötelességének tartja megtenni mindent, mitől a helyzet javulását remélhetni. Elhatározta, hogy a memorandumot megküldi a leendő pénzügyi bizottság minden tagjának s ugyane bizottság elnökének; a közoktatási és pénzügyminiszter urakhoz pedig személyes kérelmet fog intézni.

Mi református tanárok élénk érdeklődéssel és meleg rokonszenvvel kísérik az állami tanároknak helyzetük javítását célzó törekvéseit, mert az újabbkori tapasztalatok arról győzték meg bennünket, hogy az állami tanárok sorsának alakulása döntötte el a mi sorsunkat is. Igaz, hogy a hatás nem nyilvánult valami nagy gyorsasággal, mert pl. a debreczeni főiskolában a gymnasiumi és tanítóképezdei tanárok törzsfizetése csak 1893-ban érte el azt az összeget, 1200 frtot, a melyben ez az állami tanároknak nézve még 1870-ben megállapított, az akadémiai tanárok törzsfizetése pedig ugyanakkor állapított meg 1500 frtban, a mikor az állami középiskolákra nézve törvényhozásilag biztosított fokozatos előléptetéssel az 1200, 1300, 1400, 1600 és 1800 frtos törzsfizetés. Szerencsésebbek voltak e tekintetben azok a gymnasiumaink, a melyek államsegélyt nyertek, mert ezekben a kormány szerződésileg az állami tanári fizetéseket tette kötelezővé. Reméljük azonban, hogy egyházi

közéletünk szellemében a legújabb időben tapasztalható örvendetes irányváltozás felekezeti iskolai ügyeinkben is szélesebb látkörnek, magasabb felfogásnak és ragyobb fokú önállóságnak lesz megalapítójává.

K. S.

IRODALOM.

Észrevételek.

(Nt. Szentkúti Károly urnak, a Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 25. számában — június 25. — megjelent könyvismertetésére.)

„ . . . et altera pars “

II.

Most próbáljuk meg már, a tulajdonképeni bírálatra tenni meg az észrevételeket. Természetesen én is elhagyom azokat, amiket bírálóm nem érint; de még azokra sem reflektálok, amiket ő felhoz ugyan, de nem hibáztat, vagy épen jóknak mond . . . tehát csak a megrovott dolgozatokat védelmezem.

Itt is érvényesül az író egyénisége; mert lehet ennek saját, — másokétól — még ha az általánostól is elütő felfogása, melyet az alkalom sajátságosága, melyben lelkészi funkciója történt — igazol.

Legkiválóbb Nt. Sz. K. úr bírálatában az, hogy politikai alkalmakkor mondott imáimat, határozottan és egészben elítéli; — I. II. ima, III. ima-részlet — s azt mondja, hogy „ha azon imákból elhagyja valaki az „Óh Isten!“ „Uram!“ stb. megszólításokat, felkiáltásokat: mindenik egy szónoki beszéd lesz, melyet a forumon bátran elmondhat.“ Idéz is — de a kontextuszt figyelmen kívül hagyásával, vagyis kiszakít belőlök, mutatványt, péld. a Martius 15-iki — I. imából, a francia forradalom borzalmaira és céltévesztésére való hivatkozást s azzal jellemez, hogy én „historiko-politikai stílusban“ imádkozom; aztán „a nemesség nagylelkűségét imádkozom el;“ s még hogy „Kossuth Lajosnak nemzet-megváltói“ jellemet is tulajdonítok!

Hát, amellet, hogy az *Ima a szónoklatnak egy faja*, semmi esetre sem közönséges beszéd, szükséges ismerni ismét az én egyéniségem mellett, még azokat a politikai viszonyokat is, melyekben éltünk és amelyek hatása alatt azok a dolgozatok megszülettek.

Kérdjük meg előre: *egyáltalában szabad-e, czélszerű-e templomban politikai imákat mondani?* Feleljünk arra *igenlőleg*, nemcsak azért, mert Pál apostol — Filíp 4: 6. — azt mondja: „minden könyörgétekben és imádságtokban háládással a ti kéréseitek megjelenjenek Isten előtt“, hanem mert valóban tartanak is ilyen imákat; de azért is, hogy mi nemcsak *protestánsok*, hanem *magyar protestánsok* is vagyunk; vagyis a mi egyházunknak nemcsak vallás-erkölcsi, hanem nemzeti missiója is van; és ennek a reformáció hazánkban meghonosulása óta, történet által igazolt indokolását, nem is kell felhordanom. De ekkor, azt a historiko-politikai — *nem stílust*, — a mint bíráló úr nevezi — *hanem tartalmat* ily dolgozatainkból *kizárni* — *épen nem is lehet*.

A mi népünk, a legnehezebb időkben nemcsak indolenciával nem síkolt el az események felett, hanem fájalmában vigasztalást várt és vezérlő világosságért kiáltott — nemzeti prot. lelkészeivel: a Világosság Istenéhez. Gyászünnepeket rendezett, az Annak szentelt házban, Ki a nehéz időknek is Ura. Örömmünnepeket is tartott Annak a házában: „Kitől száll alá minden jó adomány és tökéletes ajándék — onnan felülről.“ Ez

adja meg magyarázatát annak, hogy miért tartattak és tartatnak a mi templomainkban gyászünnepek — a *nemzet halottjaiért*; vagy miért tartjuk meg egy-egy *derűs nap örömnepét* évenként, vagy időnként — márcz. 15., koronázás, király ezüst menyegzője, vagy mint most, az ezerszázad jubileumát! Es én azt mondom: jól van ez így. Nemzeti prot. népünk azon nemes sajátságát mutatja, hogy fájdalomban és örömben, bukásban és emelkedésben Arra tekint, Attól vár kegyelmet és segédelmet „Aki minden mindenkben“!

Valjon lehet-e, kell-e ilyen alkalmakkor a közönséges, vagy rendes templomi órák meghatározott, vagy meghatározható szabályszerűségében — magasabb, vagy sajátos emelkedés nélkül maradni; vagy megengedhető, hogy magasabb szárnyalást is vehessen a megteljesedett szív, — érzés által magasabbra emelt lélek? Erre adja meg a feleletet kinek-kinek az a szív- és lélekállapot, melybe jutott, mint vezér-imádkozó, vagy szónok, ily alkalom-adtán. Nem kicsinylem én „a jó Szikszay vagy Révész imádságos lelkének érdemeit; hanem azt mondom, hogy olyan alkalmakkor, az ő nemzeti prot. lelkök is magasabb szárnyalást vett volna, de vett is. Hiszen Révész imái, mint ujkori, mint fejlettebb eszme és nyelv korából való dolgozatok, még rendes templomi alkalmi voltokban sem nélkülözik a magasabb, — a mint némelyek nevezik — pathetikus szárnyalást.

Hát én — megvallom — nem tudtam a magasabb *lelkésülés* hatása alól kivenni magamat, melyre mint „Előszóm“-ban is rámutattam, épen R. B-től, e tisztelt emlékü tanáromtól, indokolt utasítást vettem. S hogy ezt nekem azontul is — bizonyos alkalmakkor erősebb kinyomattal követnem könyvemben, mert erősebb hatás alatt — lehetett, annak is megvan a maga közvetlen oka, melyre rámutatnom, habár „Észrevételeim“ térbeli terjedelmét növeli, tartalma teljesebbé tételéért s meggyőző voltáért, talán még sem felesleges.

Én éltem már a forradalom előtt, mint eszmélkedő s megfigyelésre képes, némileg fejlett ifju deák, abban a *Sárospataki kollégiomban*, melynek *háromszázados nemzeti prot. szelleme*, érintetlenül nem hagyhatott, nem is hagyott. Én láttam még a *régi kiváltságos nemesség és az ország többi lakosai közt végzettsé válható elkülönzést*. Én láttam *megszületésében a márczius 15-ikét*, az abban kiválólólag kimagasló *Kossuth L.* nevével elválaszthatlan kapcsolatban; láttam és éreztem is azt a *lelkésülést*, mely egy boldogabb ujkorra, a szabadság, egyenlőség és testvériség alapján szervezkedő *modern-államiság szebb jövőjére megváltatás* örömeiben harsant fel, ebben a politikai magyar nemzetben és hazában. Én hallottam a *reakció árulása folytán megtámadott nemzetem és hazám szózatát*, mely annak az „emberfiának“ ajkain át hangzott: „A haza vesztélyben van!“ Én követtem is azt a szózatot s *harcoltam* és pedig vérem tényleges hullatásával harcoltam, azoknak a „Névtelen félistenek“-nek sorában — az én drága, — az én imádott hazámért és nemzetemért. Én láttam és a honfi fájdalom szívfacsaró érzésével láttam *szenyűnk bukását*, szenvedtem érte *fogságot*, de a mely semmitem volt ahoz, a közös szenvedéshez képest, mely az életet méltán féltő *nemzet nagy szenvedése volt*. Én láttam a *tevékeny dicő vezér-hazafiak üldözését, halálra kerestetését, kibujdosását . . . halálát*; láttam aztán a *nép kizsákmányoltatását a tényleges hatalom nevében, idegen érdekekért — idegenek által . . .* Ó de miket nem láttam én abból — ami rossz — ami öldöklő!! S mit teherem róla, hogy mikor imádkoznom lehetett, nemcsak magamban, hanem a nép előtt, a

népvel, melynek vezérletére hívtam: bele öntöttem abba, a mult emlékezetének s a jelen gyászának keserűségét?!

De láttam én — az Isten kegyelmének hozzánk fordulását; a nemzet igazának, — *az alkotmányos életnek újra felderülését*, mely ha hiányos is, de lassan-lassan teljességre fejlődéssel biztat satb. satb. s akkor örömsugárral arczomon, szabályokba nem kényszeríthető hangokkal ajkamon kiáltottam az égre, nemzetem kiengesztelődött Istenéhez, a *megsegítő végtelen kegyelmet hálálva*; s ismét kiömlött szívemen át a gondolat is, hogy *miért* „Szeretem és áldom én az Ur Istent!“ Mit tehetek én erről? Hát ha azok az én imáim olyanok, hogy az én nemzetemet, az én hazámat ujjaszülő, megtartó Istennek *neve mellett*, az is meg van bennök, hogy *mikben és miáltal „volt nekünk segítségül az Ur?“* az bizony nagy hiba lehet; de hát ezt a hibát nem tudtam levetkezni; de nem is tudnám levetkezni, még ha „a jó Szikszay“ most élne s engem közvetlenül tanítana is; mert én az én megteljesedett hazafiúi fájó vagy örvendező érzéssel teli szívemet önmagam szerint önteném ki s nem ez, vagy azok szerint, kik nem éltek azokban az örvendetes, vagy szomorú napokban és nem is értik és érzik azoknak mivoltát. „Micsoda tehát? ha imádkozom a lélek indításából értelemmel is imádkozom“. (I Kor. 14: 15.). Így az a nép is velem sirta fájdalom- és örömkönnyeit; s *megokolt* hálaérzetében, *öntudatosabban is ragaszkodott vezérlő Istenéhez*, a ki ihlette 1848-ban a *nemzet kiváltságosait* is úgy, hogy a nép millióit is bevegységbe az alkotmány sáncaiba s adott neki, ama férfiakban vezérlő, *megváltó szellemet*. Ám ez a nép meg is óvta e hazát, a *rosszul érzett szabadság borzalmaitól*, mikkel más nagy nemzetek bukás szélére viszik a magokét. Minek tulajdonítsuk ezt? . . . talán annak is lehet tulajdonítani, hogy felvilágosodott lélek, mely tudatosan imádkozik öntudatosan, cselekszik is; s nemcsak remélt Istenétől, hanem meg is nyeri a mit kér, a miért küzd . . . a borzasztó megpróbáltatás kietlen pusztaságából; s eljut ismét e Kanahánnak bírásához. Ha azoknak az én inkriminált imáimnak, vagy az ezekhez hasonlónak, volt olyan politikai alakító hatásuk abban a körben, melyben mondattak . . . hát akkor csak *mégis imák voltak azok, mert megtalálták a nép szívében át az Istenhez vezető utat!* Én meggyőződve vagyok arról, hogy Nt. Sz. K. ur szerint is az ima: „a jó lelkiismeretnek Istennel való kérdeződése“ s kelléke az, hogy „a szív teljességéből szóljon az ember szája“ . . . de ha így van, hagyni kell azokra, akik imádkoznak, hogy *kiöntsék imádságukban a miért megteljesedett szívök, a miért imádkoznak!*

A „XIII. ima-betét“-ben megrótt passzusra is megtalálhatja a megokolást a bíráló és az olvasó is. 1863! . . . Szomorú emlékü esztendő. Száraz tél után, melyben kitelelt a zab, eső nélküli tavaszon és nyáron át kiégett a föld épen hazánk legtermékenyebb sikságán, úgy hogy a kétségbeesett nép, éhbölgő barmaival lapos, vagy hegyes vidékekre menekült; a hol baromtáplálék még található volt; de azért a már előbb behozott *katonai ekzekúció működött*. Aki ezt tudja, az nem csudálkozik, hogy abban az imában erre vonatkozás van, a mit Nt. Sz. K. úr — megfejthetetlen szokása szerint — az összefüggés nélkül idéz.

Bartha Mór,
ev. ref. nyug. lelkész.

(Folyt. köv.)

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő
egyházak történetéhez.

38. Derczen egyházközség rajza.

E község keletkezése a legrégibb időkre vihető, azonban az írásai feljegyzések a 13-ik századról találhatók; ott már úgy jegyeztetik, mint népes község.

Mindjárt a reformáció kezdetén csatlakozott a Kálvin hittanához s már 1593-ban rendes lelkész jelezte, — azon idők után 1653-tól 1689-ig — a midőn ismét nyolczvan éven át a villongások miatt hiányzik, de 1765-től 1896-ig lesorolható s általában kiváló emberek voltak s kevés ideig laktak itt, mert vagy elháltak, vagy más helyekre s megyékbe távoztak önóhajtásuk s hivatásuk folytán.

A költözés, villongások s csapások miatt anyakönyve csak 1796-tól van meg.

1645-ig, mint szinte 1703—1719. és 1738—1745-ig Fornos is filiája volt s az itteni kis hegyre temetkeztek. Filiája lett előbb Magyar-, később Pusztá-Kerepecz is, mely szinte vele határos; azonban papjával történt meghasonlása miatt — 1601. évi feljegyzések szerint — paptarthatási jogát elvesztvén, Derczenhez csatoltatott, de lassanként elpusztulván, ma már egy más helyen, a régítől nyugat felé, az országúthoz közelebb 1825-ben nagyságos Dercsenyi János cs. kir. consiliárius által alakított timsó-gyári telep lett, alig 5—6 cselédszerű ref. családdal, a többi kath., de leginkább orosz vegyes-séggel. Népesedése megszűnt a timsó-gyárnak 1890/1. évekbeni más helyre bérbe kiadásával. Ma inkább csak gróf Schönborn Bucheim Ervin bérlői által a nagybani gazdálkodás és marhatartás folytattatik.

Derczennek megemlíthető tere a Nagy-Szernye mocsár, hová a kurucz és labbancz pusztítások idején bevonulhattak faczölöpökre épített házaikba, miknek nyomai ma is találhatók.

Nevezetessége a kis kerekhegye, hol temetkező helye van ma is s a hol nyugszik dórjai oszlopokon nyugvó kriptában a Derczenről nevezett — előbb Weisz — Dercsenyi János cs. kir. consiliárius és neje, a nagy Kazinczy Ferencznek Juliánna testvére, Károly és Theresia gyermekeik.

A kriptá azon helyen van, hol hajdan a régi templom volt, melynek ásatása alkalmával három szekér csontot találtak, mely hozzá közel egy helyre ásatott el. A romok közül került ki az egyik harang is, melyen semmi felirat nincs, a másik harang 1796-ban öntetett.

A sírok ásásával a keleti oldalán a régi paplak fundamentoma is felfedezhető, vagyis hol volt a 16-ik végéig; a temető alatt szőlőhegy terül el körül. Ma a község a hegytől délnek eső részén, a Szernye mocsár felett terül el. Népesége 1500 körül van, melyből református 1300.

1868-tól egy rendes és egy segédtanító működött, mint a hogy a lelkész mellett is volt káplán, de ez utóbbi 1869-től elmaradt, mivel fiatal ember lett a pap; azonban a tanító melletti segédtartás szükségeltett, mig nem 1893-tól két rendes tanítóság állított fel. Az egyik Halmi Miklós, nánási születésű, Mező-Váriból jött ide; a másik Lukácsffy Béla, erdélyi, topánfalvai születésű. Mindketten jeles eredménnyel működök.

Népe a földmívelésen kívül ért a famunkák csinálásához, sőt a szükségleteit fából maga eszközli. Volt közöttök néhány, ki edényeket fehér agyagból, sőt pipákat is gyártott szabadkézileg s nagy kelendőségnek is örvendett, de 1873. évi cholera folytán kihaltak.

1868-tól jegyzői székhelye van, előbb Gát, Fornos, Izsnyéte, 1895-től Fornos, Kerepecz-Ujfalu. Jegyzője Balogh László kiváló működéssel.

A nép vallását szerető, templom gyakorló. A harangoztatás minden nap kétszer történik.

Szorgalmatosságának igazolója az, hogy sok csapások, égések daczára is volt földesurai birtokait — a gróf Schönborn, Kállay és régi Kruspir, ma Muhi Elek s fiai, főleg itt levő Sándorén kívül — vagy 15 családtól magához váltotta.

Régi s máig is virágzó családok benne Bakos, Kovács, Nagy, Fodor, Szabó, Biró, Iván, Dóka, Kopasz, Máté, Balla, Heé, Balázs, Orosz, Gorondi, Horváth; beköltözött, mint szinte Ábrány, Márczé, Tót, Kacsó, Pelsőczy, Kántor, Király, Darcsi, Barta, Verbiás, Lőrincz, Szakács, Bakó, Deskó, Korolovics, Puskás, Vas, Tamaska, Szikszai, Bekfi, Ivánka, Elek, Kukri, Patai, melyek nagy része a régi Kerepecz falujából, a többiek pedig a közeli falvakból jöttek be fiúsítási alapon.

Presbiteriuma 16 tagból áll. Gondnoka volt 1896. február elejéig Nagy János, a midőn lemondván, B. Fodor József választatott meg 3 évre, egyházfiul pedig ifju F. Fodor Sándor 1 évre.

Az egyháznak — a paplak s két tanítói lakon kívül — a régi szárazmalom helyén van s épülendő még ez évben több szobás háza.

A belső emberek 1½ telki illetőségén kívül van az egyháznak egy 28 holdas, olykor víztől borított kaszállója. Ennek jövedelmén kívül többi szükségleteit önmegadózattal eszközli.

Klenodiumai: egy pohár 1790-ből Farkas András, szinte egy másik pohár 1700. elejéről, két aranyozott pohár 1842-ből, Dercsenyi János adománya; kisebbik kanna 1796., nagyobbik 1847., az egyház maga csináltatta. Az asztalterítői adományok, egyet kivéve, mi 1796 körüli, — a többi 1802., 1846., 1842., 1860., 1886. és 1893-ból valók. Ez utóbbi tek. Balog Lászlóné Ruskai Vilma készítette.

A régi asztal 1796-ból való volt, az újabb 1893-ban készült a munkácsi várban; készítette özv. Gorondi Jánosné Kukri Zsuzsanna.

1896-ik év tavaszán állami méneket is kapott jobb fajú lovak tenyészthetésére.

Bírja huzamos időközön át Biró József, a közönséges életből kiemelkedett.

Mostani templomának alapja 1820-ban tétetett le s 1835-ben szenteltetett fel.

A templomi székek eleje és a katedra 1894-ben újból festetett.

Fentieket összeállította Derczenben, 1896. márcz. 30.

Bakcsy Gyula,
ev. ref. lelkész.

Az a bibornoki látogatás.

Olvasóink közül is sokan tudomást vehettek már arról, hogy *Schlauch Lőrincz* nagyváradi r. kath. püspök és bibornok pár héttel ezelőtt Debreczenben járt s ez alkalommal a helybeli ref. lelkészi kar és a főiskola akadémiái tanszakainak képviselője is tisztelgő látogatást tett nála. Ha nem lett volna is tudomása valakinek erről, megszerezhetette azt a budapesti Prot. Egyh. és Isk. Lap legutóbbi 42. számának egyik vezércikkéből, melyben Tóth Lajos ügyvéd és egyháztanácsos úr, bizonyára t. laptársunk álláspontját képviselve, jónak látta e nagyfontosságú kérdésben a debreczeniek eljá-

rását beható kritika tárgyává tenni s arról helytelenítő ítéletet nyilvánítani.

Soha sem lennének képesek elhinni, hogy ez ellen az ártatlan lépésünk ellen még ilyenfajta, komolyságra igényt tartó felszólalás is történhetik, ha nem tudnók és nem látnók naponként, hogy miféle csudálatos gondolatok, érdekek és izlések irányozzák az emberek fel fogását és ítéletét.

Tehát nem lett volna szabad a kath. egyház egyik legkiválóbb főpapjának és méltóságviselőjének debreczeni látogatása alkalmával a tiszteletadó testületek és küldöttségek közé lelkészeinknek s akadémiánk képviselőinek belevegyülni! És vajjon miért?

Némelyek szerint azért, mert a püspök bérmálni, tehát merőben egy vallásfelekezeti főpapi funkció gyakorlása végett, nem egyszerű vendégi minőségben jött. Hát azt kérdezzük ezektől az uraktól, hogy nem akkor szokták-e általában ünnepélyes fogadtatásban részesíteni egyházi ügy, mint világi notabilitásainkat, mikor éppen hivatali állásukból kifolyó teendőik végzése céljából jelennek meg valahol? Hiszen különben minisztereink s más magas állású egyének éppen akkor lennének kitéve az ünneplészaklatásainak, mikor az legkevésbé van szándékukban, mikor t. i. mint magán személyek utaznak. A kérdés sarkpontja különben nem itt, hanem abban van, hogy ünnepélyes fogadást rendeznek-e valaki számára vagy nem? Ha igen, akkor minden számbevehető társadalmi tényezőnek alkalma nyílik a részvételben, sőt sok esetben ez önmaga és méltósága iránt való kötelesség is.

Schlauch bibornok legutóbbi debreczeni látogatása ilyen ünnepélyes fogadással kapcsolatos össze. Ez ünnepélyes fogadásban részt venni lelkészi és tanári karunknak is kötelessége volt nemcsak az udvariasság legáltalánosabb kötelmei szerint, hanem saját méltósága szempontjából is, mert sokkal jelentősebb tényezőnek kellett tekintenie magát Debreczen város társadalmában, semhogy egy általános társadalmi akcióban magának megfelelő részt ne követeljen. Ez az egyik érthetetlennek látszó pointe d'honneur.

De másrészt attól is tartanak némelyek, hogy a tisztelgő látogatás egy kath. főpapnál önmagunk megkisebbitésével, ellenségünk előtt való megalázkodással, vagy éppen prot. elveink feladásával járna. Valóban csak sajnálkozunk lehet, hogy ily ellenvetésekkel is szükséges foglalkoznunk! Mi ugyanis kétségtelen dolognak tartjuk, hogy nem a művelt társadalmi érintkezés konvencionális formáihoz való alkalmazkodás, hanem azok mellőzése által kisebbitenők meg inkább magunkat. Ugy hiszszük, hogy az ildomosság és udvariasság kérdésebe nem szabad az elvek harcát belevegyitenünk. Mi protestáns elveinket sokkal magasabbra tartjuk, semhogy azok megvédelmezésére a társadalmi elzárkózottság, vagy éppen durvaság terén keresnők a szükséges eszközöket.

A felekezeti különbségeket és elvi küzdelmet a társadalmi térre is átvinni — soha sem volt Magyarországon az igaz és hazafias protestáns törekvése. Sőt ez ellen ma is határozottan állást kell foglalnunk, mert létérdekeink úgy követelik. Egy prot. néppárt-féle alakulás előkészítése, azt hiszszük, éppen nem állhat érdekünkben.

A törvény által nagyjában keresztülvitt felekezeti egyenjogúság álláspontját kell érvényesítenünk a társadalmi érintkezés terén is. Ha szükséges, ki kell erőszakolnunk minden irányban társadalmi elismertetésünket.

Felhozhatja talán valaki, hogy e tekintetben, t. i. az udvariasság dolgában, nem számíthatunk a kath.

egyház részéről a megkívánható viszonyosságra. Ez ellenvetésnek ma még van alapja; de a helyzet e tekintetben is észrevehetőleg javul. Polgári, sőt kath. egyházi hatóságok és hatósági személyek is rendszerint megadják ma már a legtöbb esetben egyházunknak és egyházi tisztviselőinknek a megillető tisztességet. Ha pedig ez olyan feltűnő módon elmarad, mint a sokat emlegetett mult évi nagyváradi értekezlet alkalmával, annak okát többek között magunkban, főleg a rendezésben is kell keresnünk.

Schlauch püspök már korábban történt látogatása alkalmával felkereste b. e. Révész püspökünket és a kollégiumot. Ez alkalommal is megtisztelte látogatásával Némethy Lajos lelkészüket, a lelkészi kar Nesztorát, távollevő püspökünk iránt pedig a legszívesebb érdeklődéssel tudakozódott. Ezen kívül a lelkészi kar és akadémiánk képviselője minden más küldöttség előtt foglalt helyet a sorrendben.

Debreczen város ref. és kath. polgárainak békés együttlakozására nézve a ref. lelkészi kar tisztelgő látogatása észrevehetőleg üdvös hatást gyakorolt. A felvilágosított debreczeni ref. polgárság pedig inkább örül annak, ha lelkészei részéről a felekezeti türelem és szeretet prot. erényeit látja gyakoroltni, mintha ezeknek merev elzárkózottsága és elfogultsága miatt szégyenkeznie kellene.

Erről, ha kell, még többet mondunk máskor.

B. L.

KÜLÖNFÉLÉK.

— A tiszántúli ev. ref. egyházkerületnek november 3-ára kitűzött közgyűlését főt. Kiss Áron püspök úr a közbejött képviselőválasztások s egyéb akadályozó körülmények miatt november 18-ára halasztotta el. Erről szóló körlevelében egyuttal örömet fejezi ki a felett, hogy a mint óhajtotta, a főgondnokválasztás már egy szavazással is sikerült és gróf Degenfeld József megnyerte a kívánt többséget. Az esperesi kar november 16-án fogja a segélykérvényeket tárgyalni, a közalapi rendkívüli államsegélykérvényeket elintézni; a segélyegyleti választmány pedig nov. 17-én délután tart ülést. A szavazatok felbontásával megbízott egyházkerületi küldöttség 16-án délután fejezi be küldetését s kezd a tanácsbíróra beadott szavazatok felbontásához. A stóla ügyben beérkezett egyházmegyei kimutatások szintén az esperesi kar elébe fognak terjesztetni. Novemb. 18-án a gyűlés kezdete után 9 órakor Vályi János emlék-ünnepélye, ezután pedig a megválasztott főgondnok beiktatása fog végbe menni. Még az nap d. u. 5 órakor az Andaházy-Szilágyi intézetbe való felvétel és a segélyegyleti közgyűlés fog megtartatni. Novemb. 19-én d. u. 4 órakor a közigazgatási és fegyelmi bíróság kezd meg üléseit.

— **Könyves Tóth Antal** a debreczeni kollégiumnak és a tiszántúli egyházkerületnek ügyésze f. október hó 22-én életének 79-ik évében hosszas szenvedés után meghalt. K. Tóth Antal 1842-ben lépett a kollégium szolgálatába mint jegyző 50 frt évi díj mellett, melyet csakhamar 120 frtra emeltek. 1851-ben a kollégium ügyészévé választott s e hivatalát 45 éven keresztül nagy előszeretettel és buzgalommal viselte. Szorgalma, ügyessége és takarékossága által igen tekintélyes magánvagyonot szerzett a főiskola szolgálatában s halálából és a főiskola iránt érzett ragaszkodása jeléül nagyértékű alapítványt tett

még életében egy főiskolai tanszékre feleségével, szül. Simonffy Polixena urnővel együttesen. Hivatali buzgóságát úgy a gazdasági tanács, mint az egyházkerület többszörösen méltányolták. Egyebekben gondolkodásmódjával még a régi Debreczent képviselte, főleg iskolaügyi kérdésekben s a tanárság mai állásával s ennek követelményeivel szemben bizonyos merevséget tanúsított. Nagy alapítványa meg fogja őrizni emlékét e kollegiumban, melylyel egész élete úgy szólván össze volt forrva. Elhunytát gyászlobogók hirdetik az ősi kollegium, az egyház épülete és a városháza homlokán. Temetése okt. 24-én d. u. 3 órakor leend, mikor a nagytemplomban unokaöccse, K. Tóth Kálmán lelkész fog imát mondani. A megboldogult testvére volt a pár évvel előbb elhalt nagyhirű lelkésznek, K. Tóth Mihálynak és sógora Simonffy Imre polgármester, főisk. helyi gondnoknak. Nyugodjék békével!

— **Degenfeld József gróf**, ujonnan választott egyházkerületi és főiskolai főgondnokot mult vasárnap, azaz október 18-án kereste fel a debreczeni főiskolai tanárkar hivatalos képviselője, hogy a tanárkar örömét a megválasztás felett s egyuttal tiszteletét, ragaszkodását és bizodalját az új főgondnok iránt előzetesen is kifejezze. A tisztelgésben részt vettek: *Sass Béla* akad. igazgató, *Csiky Lajos* theol. és dr. *Baczoni Lajos* jogakad. dékánokkal, *Dóczi Imre* gymn. és *Kovács Lajos* tképezdei igazgatók. *Sass Béla* akad. igazgató szép üdvözlő beszédjére a nemes gróf meghatóttan válaszolt. Minden szavából igaz, őszinte jóakarát, egyházunk és főiskolánk meleg szeretete beszélt hozzánk, s tettekre való szerény, de férfias elhatározottsága egy szebb jövő reményét ébresztette fel bennünk. Bizony ránk is férne már legalább egy kevés abból az emelkedettebb gondolkodásból és őszinte úgyszeretéből, a mely nem a hivatlanok jogosulatlan becsvágyáért, hanem az ügyért áldoz és munkálkodik. — Alkalmilag és utólagosan közöljük a főgondnokválasztás céljából megejtett szavazás eredményét részletesen is a következőkben: Gróf *Degenfeld József* kapott 484, *Uray Imre* 165, *Thaly Kálmán* 26, *Izsaák Dezső* 19, *Horthy István* 13, *Gencsy Albert* 8, *Tisza Kálmán* 6, *György Endre* 3, *Ráday Gedeon* gróf 1, *Ritók Zsigmond* 1, *Szilágyi Dezső* 1, *Uray Kálmán* 1, *Ujfalussy Béla* 1 szavazatot. E szerint a beerkezett szavazatok közül, az általános többséget (365-ön felül) gróf *Degenfeld József* nyerte meg.

— **Tanári székfogalók.** A főiskolának négy új tanára, u. m. dr. *Helle Károly* és *Ferenczi Gyula* akadémiai, *Török Péter* és dr. *Peczko Ernő* gymnasiumi tanárok a tanári karnak e tárgyban történt megállapodása szerint székfoglaló értekezéseiket november 28-án fogják a főiskola imatermében megtartani. Megállapított, hogy egy-egy felolvasás legfeljebb fél óráig tarthat.

— **Lelkészválasztás.** A rákóczi ev. ref. egyház *Szentmiklósy József* tiszavezsényi segédlelkészt meghívás után egyhangulag lelkészül választotta. Ünnepélyes beiktatása november 1-én lesz. Isten segedelmét az új álláshoz!

— **A mezőberényi ev. ref. egyház** szép hazafias ünnepet ült f. hó 18-án: az ezredév emlékére közadakozásból épült remek kivitelű orgonáját e napon adta át az istenitisztelet céljára. A reggel 9 órakor tartott felavató istenitiszteleten a templom szorongásig megtelt; megjelentek a más felekezetek és a község előljárói, ott volt az egyházmegye nagyérdemű esperese, *nt. Szabó János* úr. Az ünnepi beszédet a gyülekezet lelkésze, *Illyés Endre* tartotta, ki *Pál* apostol ez igéi alapján:

„Az én örömem mindnyájatoknak öröme“, rámutatva azon magasztos tényre, hogy a lelkész és a gyülekezet ünnepi örömeinek forrása egy és ugyanaz, mert hiszen az áldozatkészség, a vallásos buzgóság és a honszeretet emelteté az ezredév emlékére, Isten dicsőségére az orgonát; beszédét három részre osztva, fejtegette, hogy e szép alkotás az áldozatkészség tanujele, a vallásos buzgóság élesztője és a honszeretet ápolója leend. Az ünnepi beszéd méltó keretét *Szügyi József* békési orgonistakántor művészi játéka képezte, az egek Urához emelve az áhitatos közönség lelkét. Este az egyház egyik iskolahelyiségében mintegy 250 terítékű társasvacsora rendeztetett, melyet táncmulatság követett. Pohárköszöntőket mondtak: *nt. ifj. Jeszenszky Károly* ág. ev. lelkész, *M. Braun József* községi első jegyző és *Illyés Endre* lelkész. Meg kell még említenünk, hogy az orgona „*Dangl Antal Fia*“ aradi jeles műorgonaépítő utolsó műve. Nevezett művész ugyanis, mikor az orgonát szállíttatni akarta, meghalt s a beállítást munkavezetője *Péter Dávid* végezte dicséretreméltó szakértelemmel.

— **Muzeum és könyvtár átadás.** A debreczeni főiskola természetrajzi muzeumát a tanári kar muzeumi bizottsága f. é. szept. 29-én, továbbá október 4., 5. és 6. napjain adta át *Kovács János* ny. tanár kezéből *Török Péter* tanár kezelésébe. Ez alkalmából a tanári kar azt az indítványt terjeszti az egyházkerületi közgyűlés elébe, hogy fejezze ki a közgyűlés elismerését azok iránt az érdemek iránt, a melyeket *Kovács János* ny. tanár négy évtizeden keresztül a gyűjtemények kiváló mértékű gyarapítása, megőrzése és rendezése körül szerzett. Továbbá indítványozza, hogy sürgősen intézkedjék az egyházkerületi közgyűlés az iránt, hogy az ásványmuzeumnak az a tekintélyes része, mely a régebbi ásványgyűjtemény neve alatt ismeretes, rendeztesse és katalógussal láttassék el. A főiskolai főkönyvtárnak *Géresi Kálmán*tól való átvétele ügyében pedig kimondotta a tanárkarok közös gyűlése, hogy az átvételt a maga hatáskörébe esőnek tartja s az átvétel módzatai iránt teendő javaslattétel végett bizottságot küldött ki.

— **Iskolalátogatók.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1883. évi XXX. t. cz. alapján a tiszántúli ev. ref. egyházkerület főhatósága alá tartozó gymnasiumok meglátogatásával s azokban az állami főfelügyelet gyakorlásával az 1896/7. tanévre a következő tankerületi főigazgatókat bízta meg: a debreczeni, mezőtúri, kisujszállási és hódmezővásárhelyi főgymnasiumokra, valamint a hajdu-böszörményi, karczagi és hajdu-nánási gymnasiumokra nézve *Géresi Kálmán* debreczeni tankerületi főigazgatót; a bekésire nézve *Nátafalussy Kornél* nagyváradai tankerületi főigazgatót; a szatmari és máramaroszigeti főgymnasiumokra nézve *Szieber Ede* kassai tankerületi főigazgatót.

— **Előfizetési díjjal hátralékban levő olvasóinkat tisztelettel felkérjük, hogy a hátralékot szíveskedjenek mielőbb beküldeni a kiadóhivatalhoz.**

TARTALOM - JEGYZÉK: Az egyházi értekezletekről. Gyulai *Ferencz*. — Tárca: *Diószeghy Sámuel* emléke. *Mitrovics Gyula*. — Tanügy: A református népiskola. *Vincze József*. — Egyházkerületi tanügyi bizottság. — A debreczeni tanári kör gyűlése. K. S. — Irodalom. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez: 38. *Dezzen* egyházközség rajza. *Bakcsy Gyula*. — Az a bibornoki látogatás. B. L. — Különlélek.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.